

Dr. Irena Fonda, direktorica Fonda.si, z maketo Morske oaze Piran

FONDA.SI, RIBOGOJSTVO

Na valovih strasti: Podjetniška saga družine Fonda

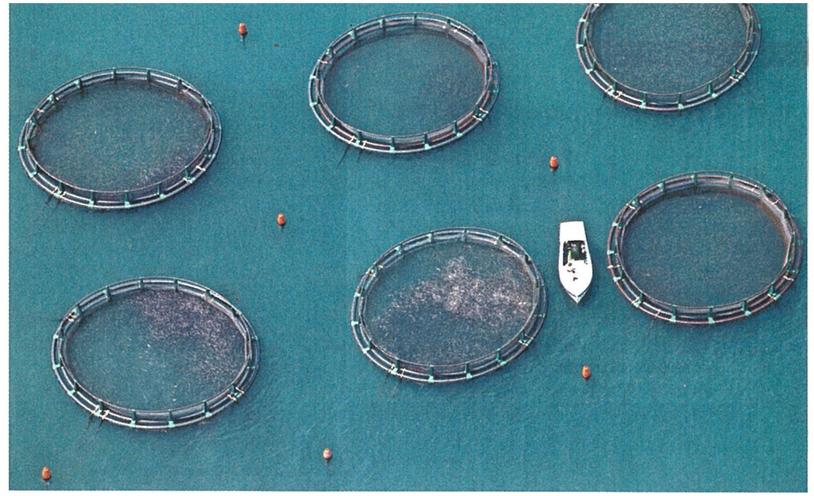
ELVIRA MIŠE MIKLAVČIČ
elvira.mise@reporter.si

Seča, ta mirni kotiček slovenske obale, kjer se morje sreča s solinami, je bila kulisa našega srečanja z Ireno Fonda. Kot direktorica družinskega podjetja, molekularna biologinja po izobrazbi, Irena ni le vodja – je most med znanostjo, morjem in prihodnostjo. V podjetju Fonda.si, edini morski ribogojnici v Sloveniji, nas je sprejela s toplim nasmehom in nam razgrnila družinsko zgodbo, ki se prepleta z valovi Jadrana: od očetovih sanj o oživitvi morja do današnjih izzivov trajnostnega ribogojstva.

Nosilec materialnih avtorskih pravic in avtor oba izrecno prepovedujeta kakršnokoli reproduciranje tega članka tudi za kakršenkoli namen spremljanja medijskih objav.

Zgodba podjetja Fonda se začne pred več kot 22 leti, a korenine segajo dlje, v čas, ko je Irenin oče vodil podjetje za podvodna dela. »Moj oče Ugo Fonda je imel že takrat približno 30 let podjetje, ki se je ukvarjalo s podvodnimi deli,« pripoveduje Irena. Kot strasten podvodni ribič in biolog je Ugo opazoval, kako se morje spreminja. »Opazil je, da je v morju vedno manj življenja in vedno manj rib,« dodaja. Pred sto leti so prestavili reko, dvignili bregove in prekinili naravni tok, ki je hranil delto. Pod vodo je zdaj mulj prekril nekdanje morske travnike, ki jih je Ugo še pomni iz otroštva.

Ugo ni želel samo opazovati uničenja; hotel je nekaj vrniti morju. »Rekel je, da si želi narediti nove hiše – domovanja za živali,« pravi Irena. Zamislil si je strukture na dnu morja, kjer bi se naselili filtratorji – organizmi, ki čistijo vodo ob izpustih kanalizacije. To bi bil potapljaški park, učni center, brez komercialnih namenov. A ministrstvo je zamisel zavrnilo zaradi pomanjkanja zakonske osnove. Leta 2000 je projekt predstavil na Expu kot najbolj inovativen, a se je spet zataknilo. »Če se to ne da, potem poiščimo nekaj, kar že ima zakon, in to spremenimo v zatočišče za živali,« je bil vztrajen Ugo. Tako je nastala ribogojnica – ovinek do cilja.



Ribogojnica Fonda



Hranjenje rib v ribjem vrtu



Turistični ogled ribjega vrta

Začetki ribogojnice: Romantični idealizem in trdi izzivi

Leta 2003 je družina uradno začela ribogojnico Fonda.si, edino morsko v Sloveniji. Brat Lean se je navdušil takoj, Irena pa je imela pomisleke: »Ribogojnica je vendar polutor morja. Zakaj bi imeli gojene ribe?« Oče jo je prepričal z vizijo: »Ribogojstvo, kot ga poznamo danes (to je bilo pred 22 leti, op. a.), je še nova dejavnost, veliko je napak in veliko stvari se še učimo. Dajmo mi, ki smo biologi, preštudirajmo, kako te napake popraviti, da bomo naredili najboljše gojene ribe na svetu.« Cilj ni bil obogateti z ribami, temveč predvsem slediti visoko postavljenim standardom: brez kemikalij, ročno delo, več prostora za ribe, kakovostna krma. Podvodna dela so sprva financirala vse, a ribogojnica je zahtevala vsakodnevno delo. »Mislili smo, da gre to vendarle malo hitreje, dve, tri leta, a traja od štiri do pet let, da je riba primerna za prodajo,« prizna Irena. Strukture so se obraščale z življenjem, kar je bilo dobro za biodiverziteto, a je zahtevalo nenehno čiščenje. Kriza leta 2008 je udarila brez milosti: promet podvodnih del je padel pod 10 odstotkov. »Bili smo malce romantiki,« pravi Irena. Trg ni kar sam od sebe prepoznal kakovosti; grosisti so ponujali prenizke cene, češ da jih zanima le cena in ne način, kako gojimo ribe. Eden največjih grosistov jim je ponudil ceno, ki je bila tretjina stroškov njihove krme, rekoč, da po tej ceni lahko dobi ribe iz Grčije.

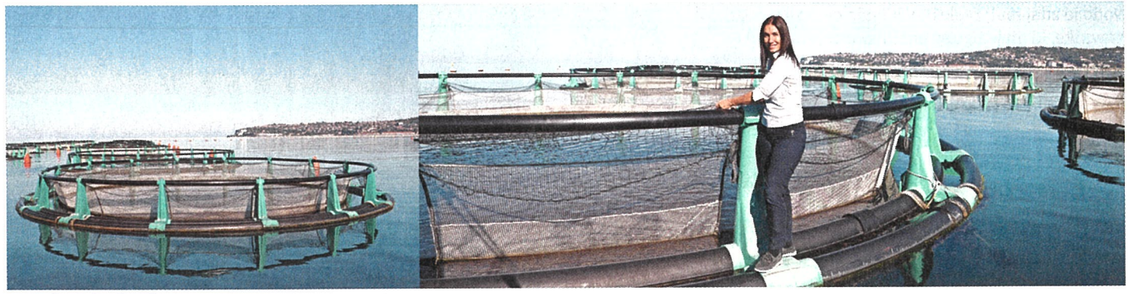




Piranski brancin Fonda



Baza ribogojnice Fonda



Bazeni z ribami

Rešitev so našli na borzi v Benetkah. Tam so dosegli cene kot najboljše italijanske ribogojnice. A broker je opozoril: »To je najboljša riba, ki jo imajo na borzi, a ne morem dvigniti cene, ker so Italijani tako izraziti lokalpatrioti.« To jih je spodbudilo k oblikovanju blagovne znamke: Fonda piranski brancin – z družinskim imenom, starimi fotografijami babic in značko z datumom izlova. »Dali smo družinsko ime, da kupci vedo, da lahko družini zaupajo.« Sledile so nagrade in zanimanje medijev, tudi restavracije, kot sta Krištof in Hiša Franko, so jih vključile na jedilnike. »Mi smo bili prva gojena riba, ki se je na jedilnikih po svetu pojavljala z imenom Fonda,« ponosno pove Irena.

Kovid, turistični izzivi in rojstvo zavoda You Sea

Mediji so se začeli zanimati za nas in kmalu so nas tudi ljudje začeli klicati: »Ali vas lahko pridemo pogledat?« Sprva presenečeni, so uvedli obiske. »To nam je omogočilo, da smo lahko ljudem predali svoje vrednote, vizijo,« pravi Irena. Vstopnica? Cena vreče ribje krme. »Vsak, ki nas obišče, kupi eno vrečo ribje krme za nas in s tem postane del naše zgodbe.« Formati so se razširili: barčice na sončno energijo, kajaki, kuharski tečaji. Tudi STO, ki se sprva ni zanimala zanje, je prisluhnila njihovi viziji. Postali so »first thing to do in Portorož« na Tripadvisorju.

Potem je udaril kovid. Restavracije so se zaprle, turizem ustavil. »Ribam ne moreš reči, daj, malo počakaj,« opozarja Irena. Preusmerili so se v trgovine, Spar jih je podprl tako v Sloveniji kot v Avstriji. Več kot 80 odstotkov rib zdaj prodajo doma, preostalo v Avstriji.

A kriza je prinesla razmislek. Lean, pri 50 letih, je opazoval slabšanje morja. »Rekel je, da si želi, da bi naredili vsaj eno takšno podvodno strukturo, kakršno si je pred leti zamislil oče.« Želela sta uresničiti očetovo vizijo in se lotila kampanje za postavitev Morske oaze Piran.

Z nekaj prijatelji sta ustanovila zavod You Sea, neprofitno organizacijo, ločeno od podjetja. »Zavod smo poimenovali You® Sea, R, ki tukaj označuje znamko in je ponavadi na koncu imena znamke, pa smo dodali k you, tako da je to na neki način Your Sea – tvoje morje. Če je to tvoje morje, moraš ti poskrbeti zanj,« pojasni Irena. Logo je ribica kot oko, ki opazuje morje. Prvi projekt: Morska oaza Piran, struktura za ohranjanje habitatov. Dokaj sramežljivo, z ne prevelikimi upi, so se lotili iskanja sponzorja in bili presenečeni, ko je njihovi viziji prisluhnilo podjetje Bauhaus in jim ponudilo donacijo 65 tisoč evrov, kolikor so potrebovali za postavitev morske strukture. »Tri dni za tem, ko smo v morje postavili strukturo, so bili tam že fratri,« pravi Irena in pojasni, da je to predvidel tudi njen oče. Zdaj je struktura obraščena, dom številnim vrstam. Sledila je struktura Cladocora, poimenovana po jadranski kameni korali, to je edina korala pri nas, ki lahko dela prave grebene.

Multitrofična akvakultura: Inovacija za trajnost

Zavod You Sea je povezal ribogojstvo z očetovo vizijo. »Evropa in ves svet gre v ribogojstvu v dve smeri: v zelo velike količine, visoko tehnologijo in gigantske projekte ali pa v zelo trajnostno naravnane projekte,« pravi Irena. Sami seveda sledijo trajnostni viziji. Odločili so se za inovativen pristop multitrofične akvakulture – več trofičnih sistemov, kar pomeni da en sistem lahko izkorišča drugega. »To pomeni, da ti recimo gojiš alge, potem pride nekdo, ki to poje, kakec od nekoga pa lahko postane hrana za drugega.« Struktura Morska oaza Piran je pionirski model. Postavljena je bila pred letom in pol, a je že obraščena z združbami, kar kaže na uspeh. Toda kmalu so





Kuharske delavnice

ugotovili, da je to samo ena kapljica v morje. »Videli smo, da ljudje sploh ne vedo, kdo vse živi v našem morju. Če ljudje tega ne vedo, zakaj bi sploh želeli to zaščititi?« Svoje delo so tako razširili na projekte, kot so Modra šola za ozaveščanje, pohodi za pobiranje smeti, pobude, kot je »Morske živali niso igrače«. Naredili so tudi dva konzorcija, Povezani za morje in Participativna znanost za mlade, s katero želijo mlade opolnomočiti, da bi bili gonilna sila. S tem nastaja mreža organizacij za morje.

Prihodnost: Med izzivi ribogojstva in kompromisi

Ribogojstvo je trenutno v krizi: dražja krma, nizke cene, okoljske spremembe. »Vsi bi radi imeli nizke cene, a vse stvari se dražijo,« opozarja Irena. Manjše letne količine rib, kot jih proizvaja Fonda – »toliko, kot naš najbližji sosed na Hrvaškem naredi v enem dnevu« – zahtevajo močno blagovno znamko. Izzivi so tudi vodna dovoljenja, nevihte, plenilci, pomanjkanje združenj za sektor, saj so v Sloveniji pravzaprav edini, ki se ukvarjajo s to dejavnostjo.

Irena vidi prihodnost v kompromisu: »Svojo profesionalno pot si želim nadaljevati v nekem kompromisu med nevladnim sektorjem in gospodarstvom, predvsem v povezavi z izobraževanjem.« Družinsko podjetje ostaja srce. »V družinskem podjetju je delati zelo lahko in hkrati težko,« pravi. Z bratom se dopolnjujeta, mama je podpora. »Mislim, da so družinske zgodbe pomembne, še posebej v Sloveniji, ki je tako majhna. To so pomembni gradniki našega gospodarstva.«

Irena se je po končani fakulteti posvetila doktoratu v povsem raziskovalni dejavnosti, na področju razvoja bioloških zdravil proti raku. »Raziskovanje samo mi je bilo všeč. Zdaj pa delamo nekakšno zanko in se na neki način vračam k znanosti. Ne gre za čisto pravo znanost, ampak nekaj vmesnega,« pravi Irena in doda, da si želi, da bi bili s svojim delom vmesni člen med znanostjo in javnostjo. S tem bi se uresničile tudi vizije njenega očeta. Podjetje Fonda namreč ni samo posel; je most med preteklostjo in prihodnostjo, kjer se trudijo, da morje dobi nazaj, kar mu pripada. ■



Zeleni zakladi morja (Foto: Borut Furlan)



Morska oaza Piran (Foto: Borut Furlan)

FOTO: PRIMOŽ LAVRE IN ZAVOD YOU SEA

